

مقاله پژوهشی:

نسبت بصیرت و امنیت دفاعی در اندیشه امام علی (علیه‌السلام) و مقام معظم رهبری (مدظله العالی) «با تأکید بر خطبه ۲۷ نهج‌البلاغه»

مصطفی اسماعیلی^۱، علیرضا آزادی^۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۲/۰۶

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۳/۲۸

چکیده

شناخت دشمن و نظام فکری حاکم بر ساختار تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی آن، مهم‌ترین مبنای امنیت‌ساز در طرح‌ریزی‌های دفاعی و امنیتی است. در این چارچوب، این پژوهش با تمرکز بر آراء فکری امام علی علیه‌السلام در خطبه ۲۷ نهج‌البلاغه و آراء مقام معظم رهبری (حفظه‌الله)، به تبیین این موضوع می‌پردازد که عدم شناخت دشمن منجر به عدم شناخت صحیح از سیاست‌های دشمن، ایجاد غفلت و در نتیجه اشتباه محاسباتی خواهد شد. بنابراین، پژوهش حاضر در پی پاسخ به این سوال است که دشمن‌شناسی و بصیرت نسبت به آینده‌نگری دشمن در عصر حاضر، چه الزاماتی را پیش روی قدرت راهبردی دفاعی ج.ا.ایران قرار می‌دهد؟ بر این اساس، این پژوهش با نگرشی اکتشافی و به‌صورت توصیفی - تحلیلی در تلاش است تا ضمن تأکید بر ضرورت افزایش بصیرت خواص و عوام نسبت به سیاست‌های دشمنان، بر لزوم توجه به قدرت رصد و تقابل فضاپایه با هدف افزایش قدرت دفاعی در برابر دشمنان بپردازد.

کلیدواژه‌ها: بصیرت، نفوذ، غفلت، امنیت، ایران، آمریکا، دفاع، فضا.

۱. استادیار گروه روابط بین‌الملل دانشگاه عالی دفاع ملی، نویسنده مسئول؛ رایانامه:

esmaili۱۳۳@gmail.com

۲. دانشجوی دکتری دانشگاه عالی دفاع ملی

مقدمه

ایجاد، حفظ و ارتقای امنیت، مهم‌ترین وظیفه هر نظام سیاسی برای دستیابی به اهداف مطلوب و ایجاد بازدارندگی در برابر دشمنان است که با توجه به نقش آفرینی گسترده آن در حوزه‌های مختلف، از حساسیت و اهمیت تعیین‌کنندگی بالایی برخوردار است. در واقع هر احتمالی که بتواند امنیت جامعه و نظام سیاسی را با چالش مواجه سازد، به‌عنوان خطر و تهدید محاسبه می‌شود؛ زیرا مانع از حفظ آرمان‌ها، تحقق اهداف و حتی حفظ نظام سیاسی می‌شود. از نگاه امام علی علیه‌السلام و افق دیدی که برای ما در نهج‌البلاغه خصوصاً در خطبه ۲۷ می‌گشاید، رمز اتخاذ راهبردهای مناسب برای تقابل با دشمنان و جلوگیری از غلبه آنان و پیروزی در میدان تقابل؛ شناخت نظام تفکر دشمن و آمادگی برای مقابله با تهدیدهای دشمنان است. بر اساس این شناخت است که می‌توان به اتخاذ تدابیر لازم جهت حصول به اهداف و ممانعت از غلبه سیاست‌های دشمنان پرداخت.

مقام معظم رهبری حضرت امام‌خامنه‌ای (حفظه‌الله) نیز ضمن تشریح نرم‌افزار حاکم بر نظام تفکر دشمنان؛ مسئولین و مردم را نسبت به مراقبت در قبال سیاست‌های دشمنان ترغیب کرده و از نهادینه‌شدن سیاست‌های نفوذ برحذر می‌دارند. بیان معظم‌له مبنی بر اینکه «بزرگ‌ترین لطمه‌ای که دشمنان می‌توانند به یک کشوری بزنند، این است که امنیت آن کشور را سلب کنند» (بیانات: ۱۳۹۸/۸/۸)، نشان از اهمیت و حساسیت شناخت نظام تفکر دشمن، دکتربین‌ها، راهبردها و راه‌کنش است که بر مبنای امنیت‌زدایی طراحی شده‌اند تا بر اثر اشتباه محاسباتی و ایجاد غفلت در جامعه هدف، عملیاتی شوند.

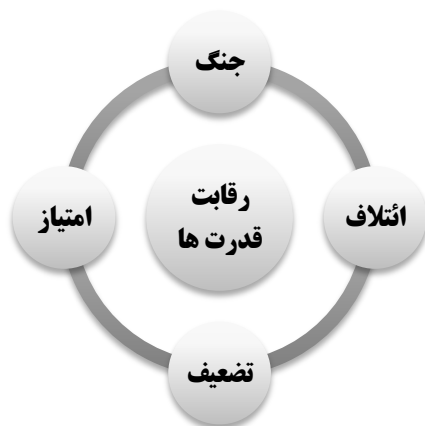
بر این مبنای، آنچه که در این پژوهش مورد تأکید واقع شده است، تمرکز بر اهمیت شناخت یا به تعبیری بصیرت نسبت به نظام فکری دشمنان و همچنین الزامات متناسب برای ایجاد آمادگی حداکثری در قبال سیاست‌های خصمانه آنهاست. بنابراین، شناخت دشمن و نوع تفکر آن مبنای مناسبی را برای جهت‌گیری‌های صحیح در آینده‌نگری‌های راهبردی خصوصاً در حوزه‌های دفاعی و امنیتی پدید می‌آورد. این سطح از شناخت، الزاماتی را پیش‌روی طراحان سیاست‌های امنیتی و راهبردهای آفندی و پدافندی کشور قرار

می‌دهد که حاصل طرح‌ریزی‌های آنها، ضمن اینکه برای دشمنان مانع‌ساز باشد، به افزایش قدرت مانور نظام اسلامی در سطوح منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای منجر شود. در چارچوب این نگرش، بهره‌مندی از ابزارهای کاربردی در حوزه اطلاعاتی و عملیاتی برای فعالیت در لایه فضایی از الزامات قدرت نظامی در عصر فضاست.

چارچوب نظری پژوهش

در عصر حاضر بر اساس ماهیت نظام بین‌الملل در حوزه نوع نگرش به امنیت و قدرت دفاعی از سوی بازیگران بین‌المللی، مخصوصاً نوع نگرش آمریکا نسبت به نظام بین‌الملل، به‌ویژه نگرش آن نسبت به جمهوری اسلامی ایران، نگارندگان بر این اعتقاد هستند که نظریه واقع‌گرایی تهاجمی می‌تواند به تبیین بهتر موضوع مورد پژوهش کمک کند. بر اساس این نگرش، بازیگران سیاسی به‌دنبال پیشینه‌سازی قدرت خویش هستند و این موضوع توسط قدرت‌های بزرگ به‌شدت پیگیری می‌شود که می‌توان دلایل آن را به‌صورت خلاصه در موارد زیر تجمیع کرد:

- ساختار آنارشیک نظام بین‌الملل؛
- توانمندی‌های نابرابر و تهاجمی قدرت‌های بزرگ نسبت به دیگر بازیگران؛
- عدم اطمینان نسبت به نیت و مقاصد بازیگران (لابل^۱، ۲۰۱۷).

شکل ۱- رقابت قدرت‌ها

واقع‌گرایان تهاجمی چنین استدلال می‌کنند که آناارشی، دولت‌ها را وادار می‌سازد قدرت (نفوذ) نسبی خود را به حداکثر برسانند. امنیت و بقا در درون نظام بین‌الملل هرگز قطعی نیست و دولت‌ها می‌کوشند با به حداکثر رساندن قدرت و نفوذ خود، امنیت خویش را به حداکثر برسانند. بنابراین بازیگران در مواردی که تصمیم‌گیرندگان اصلی آنها تصور کنند توانمندی نسبی کشور بیشتر شده است، راهبردهای تهاجمی با هدف بیشینه‌سازی نفوذ را دنبال خواهد کرد (مشیرزاده، ۱۳۸۸: ۱۳۱-۱۳۰). «جان میرشایمر» معتقد است که

۱. جان مرشایمر (John Joseph Mearsheimer) استاد علوم سیاسی دانشگاه شیکاگو است که از سال ۱۹۸۲ تدریس خود را در آنجا آغاز کرده بود. مرشایمر بنیانگذار نظریه واقع‌گرایی تهاجمی (Offensive Realism) شناخته می‌شود. وی در سال ۱۹۸۰ مدرک دکترای خود را در رشته علوم سیاسی از دانشگاه کرنل آمریکا دریافت کرد. عضویت در اندیشکده بروکینگز، شورای روابط خارجی و همچنین فعالیت در نیروی هوایی آمریکا از جمله برخی از فعالیت‌های وی است. زمینه تخصصی فعالیت‌های وی مسائل امنیتی و سیاست‌های بین‌المللی را شامل می‌شود. «بازداری متعارف - Conventional Deterrence»، «تراژدی سیاست قدرت‌های بزرگ - The Tragedy of Great Power Politics»، «لابی اسرائیل و سیاست خارجی آمریکا - The Israel Lobby and U.S. Foreign Policy»، «چرا رهبران دروغ می‌گویند: حقیقت دروغ در سیاست بین‌الملل - Why Leaders Lie: The Truth about Lying in International Politics» و «توهم بزرگ: رؤیاهای لیبرال و واقعیات بین‌المللی - The Great Delusion: Liberal Dreams and International Realities» از جمله برخی

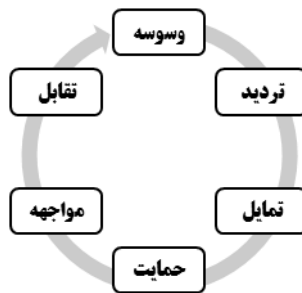
قدرت‌های بزرگ بر اساس محاسبه سود و زیان و در چارچوب قدرت نسبی و موقعیت جغرافیایی، زمانی که منافع بر خسارت‌ها غلبه داشته باشد، به اتخاذ سیاست فشار و بهره‌گیری از راهبردهای مختلف اقدام خواهند کرد:

۱. توانایی شکست رقیب: جنگ
 ۲. توانایی تحمیل فشار: سهم‌خواهی (نسبت به قدرت‌های ضعیف‌تر)
 ۳. توانایی سناریوسازی: ایجاد رقابت قدرت بین حریفان و تضعیف رقیب اصلی
 ۴. اتحاد با سایر دولت‌ها: تضعیف رقیب - تقسیم امتیاز با قدرت‌ها - (تافت^۱، ۲۰۰۵).
- بنابر نگرش واقع‌گرایان تهاجمی؛ مهم‌ترین بنیان‌های نظام‌های بین‌المللی با نوع عملکرد قدرت‌های بزرگ شکل می‌گیرد؛ بنابراین، آنها در تلاش هستند تا از ظهور قدرتی جدید که امکان دستیابی به جایگاه هژمونی را داشته باشد، جلوگیری کنند. در این چارچوب، مباحثی همچون صلح دموکراتیک به‌عنوان پوششی برای رفتار تهاجمی آنها به‌شمار می‌آید (لابل، ۲۰۱۷). بر اساس این پیش‌فرض و با توجه به نگرش سیطره‌طلبانه آمریکا در روابط بین‌الملل و تلاش این کشور برای بیشینه‌سازی قدرت خویش و ممانعت از ظهور رقیبی قدرتمند خصوصاً در حوزه قدرت نظامی، تلاش خواهیم داشت اهمیت بصیرت در تحقق امنیت دفاعی جمهوری اسلامی ایران را مورد بررسی قرار دهیم. بیانات امام علی علیه‌وآله‌السلام در خطبه ۲۷ نهج‌البلاغه و آراء مقام معظم رهبری (حفظه‌الله)، مبنای بنیادین این پژوهش در ارتباط میان مفاهیم بصیرت و امنیت دفاعی خواهد بود.

۱. تهدید غفلت و معمای امنیت در بیان امام علی (ع)

رکن مهم، اساسی و بنیادین امنیت، شناخت و به عبارتی، بصیرت است. شناخت زمان و شرایط و تحولات از یک سو و شناخت اهل زمان و جریانات و تفکرات مختلف از سوی دیگر، می‌تواند نقشی بی‌بدیل در پیدایش تهدیدات امنیتی و یا ارتقاء امنیت داشته باشد. امام علی (ع) در این خطبه با تأکید به مردم گوشزد می‌کند: «بدانید که من شب و روز و نهان و

آشکار، شما را به جنگ این قوم دعوت کردم، به شما گفتم که با اینان بجنگید پیش از اینکه با شما بجنگند^۱». در این خطبه امام علی (ع) بر قومی تأکید کرده‌اند که غفلت از اعمال و نیت آنها می‌تواند منجر به تهدیدات امنیتی و پیدایش خسارت در ابعاد مختلف شود تا جایی که منجر به ذلت و خواری خواهد شد. تأملی بر آیات قرآن کریم درباره ویژگی‌های شیطان و یارانش، می‌تواند در شناخت بیان امام علی علیه‌وآله‌السلام در ارتباط با مفهوم خاص ایشان از «این قوم» موثر واقع شود. «شیطان حزب و سپاهش را فرا می‌خواند تا همه (مانند او) اهل دوزخ باشند^۲». حزب و سپاه شیطان، تعبیری بسیار هدفمند و راهبردی برای بیان ماهیت تفکر جبهه باطل و اهداف آنها در نزدیکی به انسان است. در آیه ۱۹ سوره مجادله، خداوند، به دو ویژگی که باعث قرار گرفتن در حزب شیطان می‌شود، اشاره می‌فرماید: «شیطان بر (دل) آنها سخت احاطه کرده که فکر و ذکر خدا را به کلی از یادشان برده، آنان حزب شیطانند، الا (ای اهل ایمان) بدانید که حزب شیطان به حقیقت زیانکاران عالمند^۳».

شکل ۲- معمای امنیت در بیان امام علی (ع)

۱. اَلَا وَاِنِّي قَدْ دَعَوْتُكُمْ اِلَى قِتَالِ هٰؤُلَاءِ الْقَوْمِ لَيْلًا وَ نَهَارًا، وَ سِرًّا وَ اِعْلَانًا، وَ قُلْتُ لَكُمْ: اِعْزُوهُمْ قَبْلَ اَنْ يَعْزُوَكُمْ ... (نهج البلاغه: خطبه ۲۷)

۲. اِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا اِنَّمَا يَدْعُو حِزْبَهُ لِيَكُونُوا مِنْ اَصْحَابِ السَّعِيرِ (فاطر: ۶)

۳. اسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانُ فَاَنْسَاهُمْ ذِكْرَ اللّٰهِ اَوْ لِيُكِنَّ حِزْبُ الشَّيْطَانِ اَلَا اِنَّ حِزْبَ الشَّيْطَانِ هُمُ الْخٰسِرُونَ (مجادله: ۱۹)

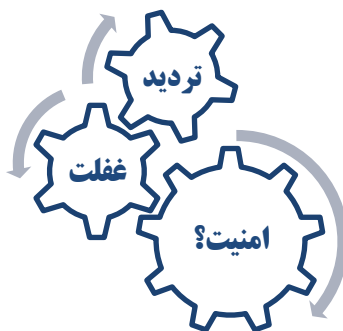
اشاره امام علی علیه و آله السلام به ماهیت تفکر و نوع جهان بینی ای است که ظهور و سیطره آن در جامعه منجر به پیدایش رخوت، عدم تشخیص، بی تفاوتی، فاصله گرفتن از حقیقت، پیدایش تهدید، ناامنی و انحراف می شود. در آیات الهی با تعبیر متنوع به فرایندی اشاره می شود که قدرت یابی و گسترش آن در جامعه در نهایت، انحراف از حقیقت را بر بنیان «غفلت» پیگیری می کند. خداوند در آیه ۱۷۹ سوره اعراف، پیدایش غفلت را بر مبنای «دل های بی ادراک و معرفت، دیده های بی بصیرت، و گوش های ناشنوای حقیقت»، بیان می کند همچنانکه در آیه ۱۴۶ همین سوره بر این نکته تأکید می فرماید که «اگر هر آیتی بیند به آن ایمان نیاورند و اگر راه رشد و هدایت یابند آن را نپیمایند و اگر راه جهل و گمراهی یابند آن را پیش گیرند. این (ضلالت آنها) بدین جهت است که آیات ما را تکذیب کردند و از آنها غافل و معرض بودند»^۱.

بررسی خطبه ۲۷ و تطبیق آن با بیانات امام علی (ع) در فرازهای مختلف نهج البلاغه و همچنین الهام گرفتن از قرآن کریم، مفهومی را تحت عنوان «غفلت» برجسته می سازد که سلاح راهبردی شیطان و به تعبیر امام علی (ع)، «این قوم» است. قومی که حقیقت را هدف قرار داده تا بر اساس ایجاد غفلت، و گمراهی های حاصل از آن، اهداف مطلوب خویش را پیاده سازد. امام علی (ع) در خطبه ۷ نهج البلاغه نسبت به خطرات نهادینه شدن وسوسه ها و سیاست های شیاطین در وجود انسان، چنین هشدار می دهند: «کسانی که تحت تأثیر سیاست های شیطان قرار گرفته اند، ابزاری شده اند که شیطان به وسیله آنها می بیند، سخن می گوید و عمل می کند»^۲. در حقیقت امام علی علیه السلام با این بیانات قصد دارند به جامعه متذکر شوند که نفوذ دشمن به صورت تدریجی، هم رنگ با شعارها و اعتقادات، اما

۱. سَأَصْرِفُ عَنْ آيَاتِيَ الَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَإِنْ يَرَوْا كُلَّ آيَةٍ لَا يُؤْمِنُوا بِهَا وَإِنْ يَرَوْا سَبِيلَ الرُّشْدِ لَا يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا وَإِنْ يَرَوْا سَبِيلَ الْعُغْيِ يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ (اعراف: ۱۴۶)
 ۲. اتَّخَذُوا الشَّيْطَانَ لَأْمَرِهِمْ مَلَكَاً وَاتَّخَذَهُمْ لَهُ أَشْرَكَاءَ، قَبَاضَ وَفَرَّخَ فِي صُدُورِهِمْ وَدَبَّ وَدَرَجَ فِي حُجُورِهِمْ، فَظَنَرُوا بِأَعْيُنِهِمْ وَنَطَقُوا بِأَلْسِنَتِهِمْ، فَكَرِبَ بِهِمُ الزَّلْزَلُ وَزَيَّنَ لَهُمُ الْخَطْلَ فِعْلَ مَنْ قَدَّ شَرِيكَهُ الشَّيْطَانُ فِي سُلْطَانِهِ وَنَطَقَ بِالْبَاطِلِ عَلَى لِسَانِهِ (نهج البلاغه: خطبه ۷)

کاملاً انحراف‌گرایانه است. قرآن کریم از واژه «وسوسه»^۱ برای آغاز این فرایند استفاده می‌کند. وسوسه با ایجاد تردید در شناخت و جبهه‌گیری، در تلاش است چهار مرحله را عملیاتی سازد:

۱. ایجاد تمایل به عدم همراهی با حقیقت به دلیل تردید در شناخت
۲. حمایت از اهداف مطلوب وسوسه‌گران (سیاست‌های نفوذ)
۳. مواجهه نظری با مواضع امام امت (حقیقت)
۴. تقابل عملی با حقیقت.

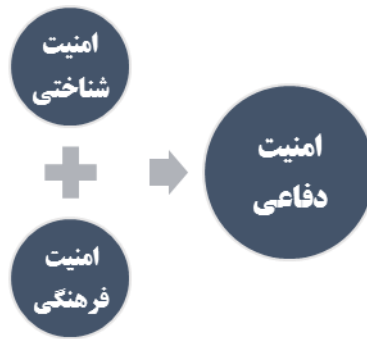

شکل ۳- عوامل موثر بر وسوسه

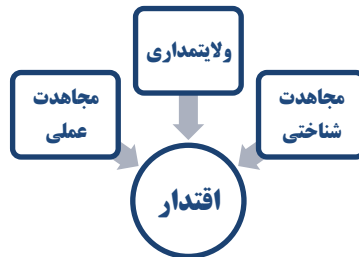
کانون مرکزی تحقق اهداف پیش‌گفته، ایجاد غفلت است. در این فرایند، غفلت، حلقه واسطه و کانون مرکزی در ارتباط میان تردید و ناامنی است. به عبارت دیگر، وسوسه (نفوذ) با ایجاد تردید، در تلاش است تا خواص و عوام را دچار غفلت از انجام وظیفه صحیح خویش نموده و شرایط را برای ایجاد فضایی غبارآلود و پیامدهای آن از جمله پیدایش فتنه مهیا سازد. در چنین فضایی، امنیت مهم‌ترین و اساسی‌ترین مفهومی است که مورد هدف قرار می‌گیرد. بنابراین، امام(ع) با تأکید از مردم می‌خواهند که بیدار باشند و با بصیرت مسائل را پیگیری کرده و آماده هر نوع اقدامی شوند: «فَأَنْفُذُوا عَلَيَّ بَصَائِرِكُمْ وَ لَتَصَدِّقُنِيَّاتِكُمْ فِي جِهَادِ عَدُوِّكُمْ ... مردم با دل بینا حرکت کنید و نیت خویش را در جهاد

۱. فَوَسْوَسَ إِلَيْهِ الشَّيْطَانُ (طه: ۱۲۰)

با دشمن راست بدارید^۱». این تأکید امام علی علیه السلام بر اهمیت راهبردی بصیرت (شناخت) در فرایند تقابل با سیاست‌های دشمنان و ایجاد امنیت پایدار در جامعه دلالت دارد. در واقع، شناخت دشمنان، شناخت نظام فکری آنها و شناخت افق مطلوب آن نظام فکری، می‌تواند مانع از ایجاد غفلت شده و سیاست‌های طراحان «نفوذ» را با ناکامی مواجه سازد؛ یعنی همان مطلوبی که امام علی (ع) از آن تحت عنوان «بصائر» نام می‌برند.

شکل ۴- ترکیب امنیت

شکل ۵- عوامل موثر در اقتدار

بنابر آراء امام علی (ع) در خطبه ۲۷ نهج البلاغه، شناخت دشمن و نظام فکری او می‌تواند در شناخت دکترین‌ها، راهبردها، راه‌کنش‌ها و فنون مورد استفاده او بسیار مؤثر باشد. در واقع می‌توان چنین برداشت کرد که امنیت دفاعی حاصل امنیت شناختی است که آن نیز به نوبه خود از امنیت فرهنگی منبث می‌شود. این موضوع که عموم جامعه اعم از خواص و عوام تا چه اندازه نسبت به دشمن آگاهی داشته باشند و مهم‌تر اینکه برای این

آگاهی تلاش کنند، در جهت گیری‌های آنها بسیار مؤثر خواهد بود. جهت‌گیری خواص و عموم جامعه نقش مؤثری بر امنیت دفاعی آن جامعه خواهد داشت. خواص در طرح‌ریزی سیاست‌های دفاعی و امنیتی نقشی مستقیم و تعیین کننده دارند و عموم مردم جامعه نیز در جایگاه پشتیبانی از سیاست‌ها و آینده‌نگری‌ها نقشی بی‌بدیل برعهده دارند. بر اساس این سطح از شناخت است که انسان اراده «جهاد^۱» پیدا می‌کند. مجاهدت، مفهومی است که قابل اطلاق بر حوزه‌های مختلف است. مجاهدت علمی، فرهنگی، سیاسی، اقتصادی، نظامی و اجتماعی؛ اهمیت این مفهوم آنچنان تعیین کننده است که امام علی(ع) از آن به‌عنوان «سپر مطمئن خداوند^۲» یاد می‌کنند. در واقع، عزت و سربلندی در گرو مجاهدت در حوزه‌های مختلف است. مجاهدتی که ریشه از شناخت و اقدام بر اساس بصیرت می‌گیرد؛ یعنی همان موضوعی که دشمنان تلاش دارند تا بر اساس ترویج غفلت، مانع از نهادینه شدن آن شده و در میان امت اسلامی، شکاف و رخوت ایجاد کنند.

در این خطبه، امام علی(ع) نسبت به این خطر بنیادین، جامعه زمانه خویش را مورد خطاب قرار داده بود و تأکید کرده بود که در صورت غفلت از آن، «ذلت و خواری^۳» تنها نتیجه ممکن خواهد بود. و اما نکته‌ای که بسیار مهم و مورد تأکید می‌باشد، نوع مواجهه با این موضوع از دیدگاه امام علی(ع) است. در بیان امام علی(ع) شاهد تأکید بر اهمیت آمادگی پیشدستانه نسبت به سیاست‌ها و اقدامات دشمنان هستیم: «به خدا سوگند، هر ملتی که درون خانه خود مورد هجوم قرار گیرد، ذلیل خواهد شد^۴». امنیت مطمئن و پایدار زمانی حاصل می‌شود که دشمن و سیاست‌های او شناخته شود و تدابیر و اقدامات لازم در بالاترین سطح پیشگیرانه به انجام رسد. اقدام در چنین سطحی، از یک سو مانع از

۱. فَإِنَّ الْجِهَادَ بَابٌ مِنْ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ فَتَحَهُ اللَّهُ لِخَاصَّةِ أَوْلِيَائِهِ وَهُوَ لِبَاسُ التَّقْوَى وَدِرْعُ اللَّهِ الْحَصِينَةُ وَجَنَّةُ الْوَيْعَةِ

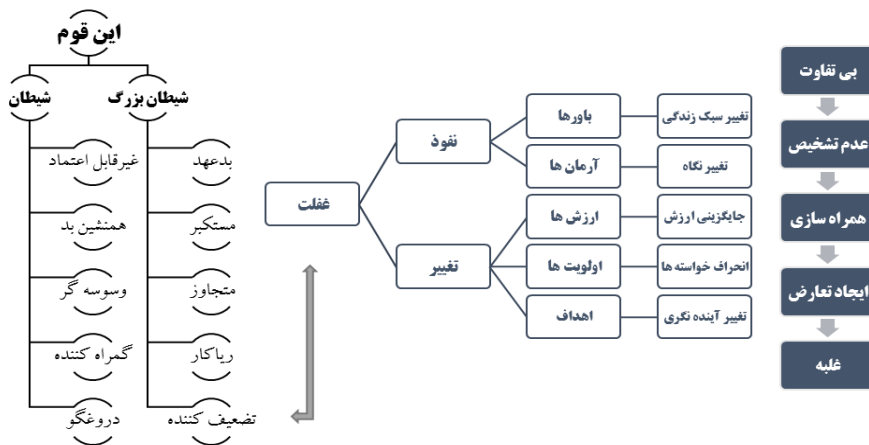
۲. دِرْعُ اللَّهِ الْحَصِينَةُ

۳. حَتَّى سُنَّتْ عَلَيْكُمْ الْعَارَاتُ وَ مَلِكْتُ عَلَيْكُمْ الْأَوْطَانُ

۴. فَوَاللَّهِ مَا غُرِيَ قَوْمٌ قَطُّ فِي غَمْرٍ دَارِهِمْ إِلَّا دَلُّوا فِتْوَا كَلْتُمْ وَ تَخَادَلْتُمْ

فعالیت‌های مؤثر دشمنان می‌شود و از سوی دیگر، سیاست‌های دشمنان را تحت تأثیر قدرت برتر جامعه اسلامی قرار می‌دهد.^۱

برداشت دیگر از این بیانات، دال بر این مفهوم است که قدرت و انسجام شناختی، اطلاعاتی و عملیاتی جامعه اسلامی باید در چنان سطحی باشد که دشمنان حتی در سطح تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری نتوانند رؤیای تقابل با آنها را داشته باشند. بنابراین، امنیت دفاعی زمانی در مطمئن‌ترین سطح خود قرار خواهد گرفت که جامعه (خواص و عوام) دارای امنیت شناختی و امنیت فرهنگی باشند؛ به عبارت دیگر مرزهای میان خودی و غیرخودی شفاف و روشن باشد. خواص دارای بصیرت و مجهز به تفکر مجاهدت باشند و عوام نیز از قدرت تشخیص و پشتیبانی برخوردار شده باشند. این ویژگی‌ها به آنها توان مضاعفی برای ایفای نقش مؤثر در حوزه‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، علمی و امنیتی خواهد بخشید که در نهایت حاصل آن، امنیت پایدار خواهد بود. دستیابی به چنین جایگاهی نیازمند بصیرت است. مطابق خطبه ۲۷ نهج البلاغه؛ ولایتمداری، مجاهدت شناختی و مجاهدت عملی، پیش نیازهای دستیابی به بصیرت و قرار گرفتن در جایگاهی است که امام علی علیه‌وآله السلام بر دستیابی به آن اصرار دارند.

شکل ۶- عوامل مؤثر بر غفلت

۱. قُلْتُ لَكُمْ أَغْرُوهُمْ قَبْلَ أَنْ يَغْرُوَكُمْ

۲. جریان غفلت‌ساز در دوران معاصر

همچنانکه اشاره شد، امام علی (ع) نیز در خطبه ۲۷ نهج‌البلاغه به «قومی» اشاره می‌کند که پیامد غفلت از آنها، شکست را برای جامعه اسلامی در بر خواهد داشت. این قوم به‌عنوان یک گروه ویژه‌ای در برهه‌ای از تاریخ مطرح نیست که پس از طی آن عصر تهدید آن برطرف شده باشد. بلکه نوعی جریان فکری است که طی اعصار مختلف با اشکال و ابزارهای متفاوت تلاش دارد سیاست‌های مطلوب خویش را در جغرافیای ذهنی و مکانی اهداف موردنظر خویش مستقر کرده و نهادینه سازد. مفهوم «شیطان» در قرآن کریم و بیانات امام علی (ع) نیز بر این جریان فکری دلالت دارد.

امام خمینی (ره) برای بیان تفکر حاکم بر آمریکا و اهدافی که پیگیری می‌کند از مفهوم «شیطان بزرگ»^۱ استفاده می‌کند (رکابیان، ۱۳۹۹: ۹۲). تعبیر شیطان بیانگر تهدید مفهومی تحت عنوان «غفلت» است. بر اساس آراء مقام معظم رهبری (حفظه‌الله)؛ تغییر باورها، تغییر آرمان‌ها، تغییر نگاه‌ها، و تغییر سبک زندگی؛ از پیامدهای نفوذ افکار دشمن (آمریکا) است تا بر مبنای آن، فرایند «تغافل» عملیاتی شده و نظام تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی را با «تغییر محاسباتی» مواجه سازد. وقوع این اتفاق به‌شدت خطرناک است و می‌تواند ستون‌های امنیت یک نظام را متلاشی سازد؛ زیرا باورها و ابزارهای مقاومت آن نظام را بی‌اثر ساخته و حتی به‌عنوان ضدارزش جلوه می‌دهد و در عوض، ارزش‌هایی را دیکته می‌کند که مطلوب طراحان راهبرد نفوذ است.

رهبر معظم انقلاب در توضیح این فرایند و در بیان شرح حال کسانی که تحت تأثیر نفوذ قرار گرفته‌اند، چنین می‌فرماید: «[هدف این است] شما همان جوری به مسئله نگاه کنی که یک آمریکایی نگاه می‌کند؛ در نتیجه همان چیزی را بخواهی که او می‌خواهد ... به این ترتیب بیگانگان، بدون شناخته شدن و به خطر افتادن، اهداف خود را محقق می‌کنند» (بیانات: ۱۳۹۴/۹/۴).

۱. «آن شیطان بزرگ که آمریکاست شیاطین را با فریاد دور خودش جمع می‌کند؛ چه بچه شیطان‌هایی که در ایران هستند و چه شیطان‌هایی که در خارج هستند، همه را جمع کرده و هیا هو به راه انداخته است».

آمریکا بر اساس مستندات را به نظام تفکر و اقدام شیطان تعبیر می‌کنند: «آمریکا، هم اغواء می‌کند؛ هم کشتار می‌کند؛ هم تحریم می‌کند؛ هم فریب می‌دهد؛ هم ریاکاری می‌کند؛ پرچم حقوق بشر را بلند می‌کند؛ ادعای طرف‌داری از حقوق بشر می‌کند (بیانات: ۱۳۹۴/۶/۱۸). کلیدواژه‌هایی را که معظم‌له در این بیانات برای تبیین تفکر آمریکایی‌ها به کار می‌برند، می‌توان در قالب مفاهیم زیر بیان کرد: دشمن بدعهد، غیرقابل اعتماد، مستکبر، وسوسه‌گر، گمراه‌کننده، ریاکار، اغواگر، تضعیف‌کننده، تمامیت‌خواه و سیطره‌طلب. ایشان سپس با اشاره به تعبیر امام از آمریکا با عنوان «شیطان بزرگ»، و بر اساس نص صریح قرآن کریم؛ تأکید دارند که این موضوع در عصر معاصر منطبق با آمریکاست^۱ (بیانات: ۱۳۹۵/۵/۱۱).

۳. قدرت و امنیت: (امنیت در فراسوی مرزها)

امام علی علیه السلام پس از ذکر این نکته که باید زمان و جریانات مختلف روز را شناخت، مراقبت کرد و خود را برای تقابل با جریانات خصمانه آماده و مجهز ساخت؛ به یک راهبرد بسیار حساس در حوزه امنیت اشاره دارند که در صورت غفلت از آن نتیجه‌ای جز ذلت حاصل نخواهد شد؛ همچنانکه تلاش برای عملیاتی‌ساختن آن موجبات عزت و عظمت خواهد شد. ایشان در ادامه خطبه می‌فرمایند: «به خدا قسم هیچ ملتی در خانه‌اش مورد حمله قرار نگرفت، مگر اینکه دلیل شد^۲». مقام معظم رهبری (حفظه الله) با تأسی از نگاه و راهبرد امام علی (ع)، ضمن بیان این نکته از خطبه ۲۷ نهج البلاغه، تأکید می‌کنند که آنچه که باعث عزت و افتخار ملت و امت اسلامی و نگرانی و درماندگی دشمنان شده است، حضور ایران و متحدانش در مرزهای دشمن و فراسوی مرزهای جغرافیایی خویش

۱. إِنَّ اللَّهَ وَعَدْتُمْ وَعَدَ الْحَقَّ وَوَعَدْتُمْ فَأَخْلَفْتُمْ (سوره ابراهیم، بخشی از آیه ۲۲).

۲. «این عیناً امروز منطبق است با آمریکا. حالا شیطان در قیامت این حرف را می‌زند، آمریکایی‌ها امروز در دنیا این حرف را می‌زنند؛ وعده می‌دهند، عمل نمی‌کنند، تخلف می‌کنند. امتیاز نقد را می‌گیرند، امتیاز نسیه را نمی‌دهند؛ وضع آمریکا این است. خب، پس به دیگران نباید اعتماد کرد.»

۳. فَوَاللَّهِ مَا عَزَى قَوْمٌ قَطُّ فِي عَقْرِ دَارِهِمْ إِلَّا دَلُّوا ... (نهج البلاغه، خطبه ۲۷).

است: «نباید منتظر ماند که دشمن بیاید در خانه آدم، بعد آدم به فکر دفاع از خانه بیفتد. دشمن را باید در مرزهای خودش سرکوب کرد. افتخار جمهوری اسلامی امروز این است که ما در مجاورت مرزهای رژیم صهیونیستی نیرو داریم؛ [حالا یا] نیروهای خودمان یا نیروهای حزب الله یا نیروهای مقاومت یا نیروهای امل. اینکه اینها این قدر ناراضی اند و می گویند جمهوری اسلامی چرا دخالت می کند، به خاطر این است. ما امروز آنجا، بالاسر اینها نیرو داریم. این برای اسلام و برای جمهوری اسلامی خیلی افتخار بزرگی است. جوان هایی که رفتند در سوریه یا در عراق و به شهادت رسیدند، این بصیرت را داشتند، می فهمیدند که دارند چه کار می کنند (بیانات: ۱۳۹۷/۱۲/۲۲).

معظم له با اشاره به این راهبرد موفق و عزت آفرین که امام علی علیه السلام نیز بر آن تأکید دارند، آن را منطبق بر نگاهی توأم با بصیرت می دانند. این موضوع که یک ملت یا امت و به عبارتی، یک قدرت، خویشتن، امکانات، توانایی ها، قابلیت ها و اهداف را بشناسد و در عین حال، شناختی دقیق از تفکر دشمن، اهداف و راهبردهای آن داشته باشد و به اتخاذ راهبردهای پیشدستانه اقدام کند، در ارتقاء امنیت، توان بازدارندگی و ایجاد انفعال برای دشمن در شرایط پیچیده کنونی بسیار مؤثر و تعیین کننده خواهد بود. تجارب تاریخی نشان داده است که تقابل با دشمن در درون مرزهای جغرافیایی حتی در صورت عدم موفقیت دشمن در زمینه دستیابی به اهدافش، بسیار تهدیدآفرین و خسارت بار بوده و می توان منشأ پیدایش معضل امنیتی شود. بر مبنای این اهمیت است که رهبر معظم انقلاب می فرماید: «امتیاز شهدای شما این است که با دشمنی مبارزه کردند که اگر مبارزه نمی کردند، دشمن می آمد داخل کشور و اینجا باید با او مبارزه می شد ... [با] کارهایی که اینها در سوریه و عراق انجام دادند و با فداکاری های خودشان واقعاً توانستند نقشه های آمریکا را که برای کل منطقه، از جمله برای ما و برای دیگران خطرناک بود از بین ببرند» (بیانات: ۱۳۹۷/۱۲/۲۲).

دکترین دفاع مستقل و ناهمتراز موشکی جمهوری اسلامی ایران از جمله مهم ترین مبانی اقتدارآفرین و مصونیت ساز جمهوری اسلامی ایران در تقابل با قدرت دشمنان است که

توانسته است ضمن تقویت سپر دفاعی ایران در برابر دشمنان، تغییر وضعیت از یک قدرت صرفاً آفندی به یک قدرت آفندی - تهاجمی در برابر تهدیدات را امکان‌پذیر سازد. این بعد از قدرت که سبب افزایش توان راهبردی ج.ا.ایران و متحدانش در محور مقاومت شده است، زمینه‌های انفعال راهبردی آمریکا و متحدانش را فراهم ساخته است. بنابراین، بر اساس آینده‌نگری ویژه‌ای که در خطبه ۲۷ نهج البلاغه وجود دارد و بر اساس نگاه راهبردی مقام معظم رهبری در حوزه اقتدار نظامی در ابعاد آفندی و پدافندی، در ادامه مبحث به آینده‌نگری امنیت دفاعی مبتنی بر قدرت موشکی خواهیم پرداخت.

۳-۱- قدرت موشکی: (امنیت و بازدارندگی برون مرزی)

در عصر معاصر، توان بازدارندگی و نقش‌آفرینی یک بازیگر در گستره بین‌المللی تا حد گسترده‌ای به میزان بهره‌مندی از تجهیزات موثر و پیشرفته، اراده تصمیم‌گیران، توانایی تصمیم‌سازان در ارائه راهبردها، قدرت معنوی پشتیبان آرمان‌ها، شناخت دقیق محیط داخلی و خارجی و نیروهای موثر بر این محیط‌ها و شناخت بازیگران بین‌المللی به‌ویژه نظام حاکم بر تفکر آنها یعنی نوع نگرش آنها به مسائل بین‌الملل، ارتباط دارد.

منطبق بر پیش فرض‌های راهبردهای قدرت‌های بزرگ، هیچ کشوری در رده قدرت‌های برتر جهانی قرار نمی‌گیرد و یا نمی‌تواند نسبت به بقا و امنیت خویش مطمئن باشد، مگر اینکه در زمینه‌های مختلف بر توانایی‌های داخلی خود تکیه کرده و بتواند به‌صورت مستقل و قدرتمند از آنها دفاع نماید. بنابراین هرگونه آسیب‌پذیری، نگرش وابسته و یا اشتباه محاسباتی در هر سطحی می‌تواند زمینه‌های پیدایش انفعال، وابستگی و تحمیل خسارت را فراهم سازد. چنانچه یک بازیگر در سطح بین‌المللی به لحاظ نظامی از قدرت پاسخگویی مناسب و مانع‌ساز برخوردار نباشد در بسیاری از مسائل در سطوح ملی و فراملی تحت تأثیر سیاست‌های قدرت‌های بزرگ قرار خواهد گرفت. برخورداری از رویکرد مستقل و مقتدر در سطح جامعه بین‌المللی نیازمند بهره‌مندی از توانایی دفاع از ارزش‌ها، اهداف، آرمان‌ها و منافع است که این توانایی به نوبه خود بر میزان نفوذ سیاست‌ها و موفقیت در تحمیل شرایط بر دیگر قدرت‌ها در فراسوی مرزهای جغرافیایی تأثیر می‌گذارد.

بر اساس این تحلیل، در یک رقابت راهبردی، تغییر در ابزارهای قدرت مانند بهره‌مندی یک بازیگر از موشک‌های هدایت‌پذیر و نقطه‌زن می‌تواند بر میزان و شرایط مانور بازیگر مقابل تأثیرات عمیقی بر جای گذاشته و بسیاری از معادلات سیاسی را دچار تغییر کند. این موضوع با توجه به حضور ایران در یک منطقه راهبردی و ژئوراهبردی و با بهره‌مندی از ایدئولوژی‌های بخش و جهان شمول و مجهز به ویژگی ضد امپریالیستی و استقلال طلب، برای طراحان سیاست‌های راهبردی آمریکا از درجه اهمیت بالا و تعیین کننده‌ای برخوردار است، به‌گونه‌ای که هر نوع تغییر در ابزارهای مختلف قدرت ایران خصوصاً در حوزه توانمندی‌های موشکی را مورد بررسی قرار داده و به تحلیل آثار و تبعات آن بر سیاست‌ها و قدرت مانور ایالات متحده می‌پردازند. بررسی برونادهای مراکز مطالعات راهبردی آمریکا در حوزه‌های دفاعی، امنیتی و راهبردی در ارتباط با پیامدهای قدرت موشکی ج.ا.ایران بر اهداف و سیاست‌های آمریکا بیانگر نگرانی آنها از تغییر توازن قدرت به نفع جمهوری اسلامی ایران و وقوع انفعال در قدرت مانور آمریکا و متحدان منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای اش در تقابل با این قدرت نوظهور و محور مقاومت است. این موضوع را بر اساس برونادهای یکی از مراکز مطالعات راهبردی آمریکا یعنی «مرکز مطالعات راهبردی و بین‌المللی آمریکا»^۱ به صورت اختصار تبیین می‌کنیم:

- ایران از طریق برنامه فضایی به‌طور بالقوه در حال آزمایش موشک‌هایی است که دامنه برد آنها محدوده‌ای بین ۲۰۰۰ تا ۴۰۰۰ کیلومتر را پوشش می‌دهد (کوردسمن^۲، ۲۰۱۵).
- موشک بالستیک قیام که در سال ۲۰۱۰ رونمایی شد، بدون باله می‌باشد و به نظر می‌رسد دقیق‌تر از سایر موشک‌های ایران اهداف خود را مورد اصابت قرار

۱ Center for Strategic and International Studies (CSIS)

۲ . Cordesman

می‌دهد. این موشک دارای توانمندی هدایت‌پذیری بوده و قادر به حمل انواع کلاهک‌هاست (کاراکو^۱، ۲۰۱۶).

- ایران با آزمایش موشک بالستیک عماد در سال ۲۰۱۵ عملاً ثابت کرده است که توانایی ساخت موشک‌های هدایت‌پذیر تا زمان انهدام هدف را دارد که به‌نظر می‌رسد برد آن بیش از ۱۰۰۰ کیلومتر باشد. بنابراین آزمایش عماد نشانه‌ای از این واقعیت است که ایران بر تولید انبوه انواع موشک‌های هدایت‌پذیر تسلط یافته است که این موضوع می‌تواند برای اهداف نظامی و اهداف زیربنایی بدون نیاز به کلاهک هسته‌ای ویرانگر باشد (کوردسمن، ۲۰۱۵).

- افزایش قدرت ایران و کره شمالی در حوزه موشک‌های قدرتمند متعارف همان اثربخشی موشک‌های هسته‌ای را با خطر کمتر در اختیار آنها قرار می‌دهد (کوردسمن، ۲۰۱۵).

- پرتابگرهای موشک کروز سیار دفاع ساحلی ایران را می‌توان به آسانی در امتداد سواحل ایران، در جزایر ایران در خلیج فارس مستقر کرد. موشک‌های کروز تولید داخل، مانند نور، قادر و غدیر، توانسته‌اند پروژه دفاع ساحلی فراسرزمینی را تحقق بخشند. در سال ۲۰۰۶، حزب الله لبنان با موفقیت از این نوع موشک‌ها برای هدف قرار دادن کشتی نیروی دریایی اسرائیل استفاده کرد (جونز و برماز^۲، ۲۰۱۹).

اندیشکده‌های مطالعات راهبردی آمریکا مانند «مرکز مطالعات راهبردی و بین‌الملل» با بهره‌گیری از برجسته‌ترین کارشناسان در حوزه مطالعات امنیتی، دفاعی، سیاست خارجی و راهبردی، همچون «جان‌هامر»، «توماس پرایتزکر»، «هنری کیسینجر»، «زیگنیو برژینسکی»، «جوزف نای»، «ویلیام کوهن»، «ریچارد آرمیتاژ»، «ویلیام بروک»، «جان وارنر»، «هارولد براون»، «جرج آرچیرس»، «برنت اسکاوکرافت» و ... در تلاش هستند تا راهبردهای مؤثر در

۱ . Karako

۲ . Jones & Bermudez,

حوزه‌های مختلف را در اختیار نظام تصمیم‌گیری آمریکا قرار دهند تا بر آن اساس، تمرکز دستگاه دیپلماسی و دفاعی این کشور بر محورهایی استوار شود که حاصل آن حفظ و ارتقاء برتری آمریکا باشد. بنابراین، رصد بروندهای این اندیشکده‌ها نشان می‌دهد که تضعیف قدرت موشکی ج.ا.ایران تا چه اندازه برای آنها مهم و حیاتی است؛ به عبارت دیگر، مدیریت کنترل و تضعیف قدرت ج.ا.ایران از زاویه نگاه مراکز مطالعات راهبردی آمریکا، بر محور کنترل ابزارها و مبانی قدرت آفرین سخت افزاری و نرم‌افزاری جمهوری اسلامی ایران طراحی شده است. اینکه چگونه می‌توان مانع از پیشرفت و قدرت‌افزایی ایران در زمینه‌های هسته‌ای، موشکی، هوافضا و همزمان، بازگشت از مرزهای مدیریت‌های و فراسوی آن و در نتیجه محصورسازی الگوی انقلاب اسلامی و مدل ایرانی در درون مرزهای جغرافیایی و در نهایت، مانع از کارآمدی نظام ج.ا.ایران شد، مهم‌ترین مبانی تمرکز بروندهای این مراکز راهبردی است.

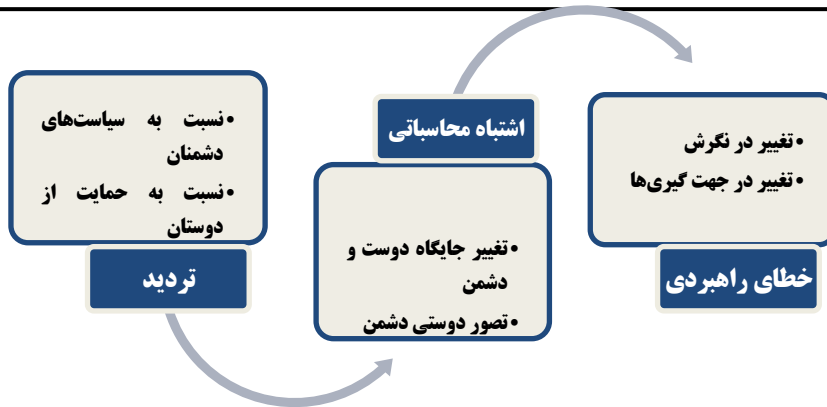

شکل ۷- عوامل مؤثر بر قدرت موشکی ایران

در این چارچوب، مهم‌ترین بروندهای مراکز مطالعات راهبردی آمریکا برای تقابل مؤثر با قدرت موشکی جمهوری اسلامی ایران بر همگرایی سه مفهوم تأکید دارد. «عدم اطمینان» مفهومی بنیادین است که همه مسائل ایران اعم از فعالیت‌های منطقه‌ای، قدرت موشکی، فناوری هسته‌ای، حقوق بشر و ... را در بر می‌گیرد. افزودن مفهوم «تهدید» به مفهوم «عدم اطمینان» نیز با هدف اشاعه مؤثر سیاست‌های آمریکا به سایر بازیگران

منطقه‌ای و بین‌المللی نیز در جهت تقابل با برنامه موشکی ج.ا.ایران در دستور کار مراکز مطالعات راهبردی آمریکا قرار گرفته است (قدر،^۱ ۲۰۱۲). بر اساس ترکیب پیش‌گفته، اگر امکان دستیابی به هدف «تضعیف» قدرت راهبردی ایران در برنامه موشکی تقویت شود، پرونده‌های مراکز مطالعات راهبردی آمریکا تأکید دارند که قدرت موشکی ایران نباید محدوده‌ای بیش از ۳۰۰ کیلومتر را تحت پوشش قرار دهد (کوردسمن، ۲۰۱۵).

در ادبیات دفاعی و راهبردی، این وضعیت مترادف است با عدم توانایی ایران برای دفاع از استقلال و امنیت و در نتیجه شکست بازدارندگی. بنابراین، چنانچه مراکز تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری در جمهوری اسلامی ایران نسبت به دوست و یا دشمن تردید داشته باشند و یا نسبت به سیاست‌های دشمنان دچار اشتباه محاسباتی شده باشند و چنانچه ادبیات حاکم بر روابط و واقعیت‌های نظام بین‌الملل را به درستی درک نکرده باشند، در طراحی‌ها و آینده‌نگری‌ها دچار خطای راهبردی خواهند شد که به بیان امام علی علیه السلام، نتیجه‌ای جز ذلت نخواهد داشت. آنچه که مقام معظم رهبری بر آن تأکید داشتند حکایت از این نوع شناخت است که غفلت از آن مترادف با شکل‌گیری نگاه دشمن از درون است که اشتباه محاسباتی و هم‌نوا شدن با دشمن و عمل بر مبنای خواست او از پیامدهای آن است. این در حالی است که آمریکا بر اساس آینده‌نگری راهبردی خویش سعی دارد خود را به فناوری‌ها، ابزارها و راهبردهایی مسلح کند که هیچ قدرتی نتواند توانایی‌های این کشور را نادیده گرفته و یا حتی به فکر تهدید آن بیفتد. «دفاع موشکی مبتنی بر لایه فضا» در چنین سطحی طراحی شده است.

شکل ۸- رابطه انواع نگرش در برنامه موشکی

۳-۲- سیطره راهبردی در لایه فضایی: (تهدید جدید)

آمریکا همزمان با پیگیری تلاش‌ها برای تضعیف قدرت بازیگران غیرهمسو در حوزه دفاعی و فناوری، در بعد داخلی بر افزایش قدرت تهاجمی و بازدارندگی خویش و در بعد خارجی بر تجهیز متحدانش به سلاح‌های پدافندی و تهاجمی جدید تمرکز کرده است. پروژه «دفاع موشکی مبتنی بر لایه فضایی»^۱ از جمله جدیدترین پروژه‌های پدافندی و آفندی آمریکا برای خنثی‌سازی قابلیت‌های رقبا و افزایش قدرت رصد و مانور آمریکا در گستره جهانی است. وزارت دفاع آمریکا بر اساس آینده‌نگری از افزایش قدرت راهبردی این کشور مبتنی بر قدرت فضاپایه بر این نکته تأکید دارد که شرایط حال حاضر و آینده راهبردی آمریکا در گستره جهانی ایجاب می‌کند که از برتری فضایی اطمینان حاصل کند.

وزارت دفاع آمریکا مسیر راهبردی قدرت فضایی را بر اساس تشکیل «نیروی فضایی ایالات متحده»^۲ به‌عنوان جدیدترین شاخه از «نیروهای مسلح و فرماندهی فضایی» به‌عنوان یک فرماندهی رزمی متحد و همچنین انجام اصلاحات قابل‌توجه در راستای تصاحب قدرت در لایه فضایی ترسیم کرده است. این پروژه، آینده‌نگری راهبردی امنیت ملی آمریکا

۱. Missile Defense Layer in Space

۲. U.S . Space Force (USSF)

را بر اساس برتری فضایی و بهره‌مندی از لایه‌ای گسترده از قدرت طراحی کرده است که ابعاد و حوزه‌های مختلف و متعددی را پوشش می‌دهد. این «راهبرد دفاعی فضایی»^۱ بر اساس دستیابی ایالات متحده به شرایط مطلوب در آینده‌نگری ۱۰ ساله طراحی شده است که بر کاربرد نظامی قدرت فضایی از طریق کنترل و بهره‌برداری از فضا برای دستیابی به اهداف راهبردی، عملیاتی و تاکتیکی تمرکز دارد (دی اس اس^۲، ۲۰۲۰).

بر اساس تحلیل مراکز مطالعات راهبردی آمریکا، پروژه «دفاع موشکی مبتنی بر لایه فضایی» برای پاسخگویی به یک نیاز راهبردی در آینده طراحی شده است. آن نیاز راهبردی را بدینگونه بیان می‌کنند: «سلاح‌هایی مانند موشک‌های بالستیک با سرعتی معادل چند برابر سرعت صوت می‌توانند از نقاط ضعف نظام دفاعی ایالات متحده استفاده کرده و امنیت این کشور را مورد تهدید قرار دهند. مهم‌ترین مأموریت پروژه دفاع موشکی مبتنی بر لایه فضایی، رهگیری موشک‌ها در لایه‌های فضا است که به اعتقاد پژوهشگران مطالعات راهبردی آمریکا، برای تقابل مؤثر با تهدیدات موشکی کشورهای متخاصم و افزایش ضریب امنیت و مصونیت ایالات متحده الزامی است» (هنریچز و ابرینگ^۳، ۲۰۱۷).. «استیون پیفر^۴» با اشاره به اهمیت نظام دفاع موشکی مبتنی بر لایه فضایی برای آمریکا معتقد است: استفاده ترکیبی از قدرت لیزر، صنایع مخابراتی، ماهواره‌ای و موشکی توانایی

۱. Defense Space Strategy (DSS)

۲. DSS

۳. Heinrichs & Obering,

۴. استیون پیفر (Steven Pifer) از پژوهشگران ارشد مؤسسه بروکینگز، عضو ارشد موسسه کنترل تسلیحات و عدم تکثیر سلاح‌های هسته‌ای مرکز امنیت قرن ۲۱ آمریکا، مفسر مسائل سیاسی و سیاست هسته‌ای در رسانه‌های آمریکا از جمله رادیو عمومی ملی، شبکه PBS، سی ان ان، فاکس نیوز، بی بی سی، و صدای آمریکا است. پیفر یک افسر بازنشسته خدمات خارجی بوده است که بیش از ۲۵ سال با وزارت امور خارجه در زمینه روابط آمریکا با اتحادی جماهیر شوروی سابق و اروپا و همچنین کنترل سلاح و مسائل امنیتی همکاری داشته است.

خارق‌العاده‌ای برای نابودی موشک‌های بالستیک دشمنان را در اختیار آمریکا قرار می‌دهد(ففر^۱، ۲۰۱۵).

«آرتور هرمان^۲» به اهمیت نظام ترکیبی آمریکا برای تقابل با موشک‌های بالستیک می‌پردازد و معتقد است این نظام که ترکیبی از قدرت موشکی و پهپادی است، می‌تواند موشک‌های بالستیک را از همان لحظات نخستین پرتاب شناسایی، رهگیری و منهدم کند. وی همچنین تقویت قوانین کنترلی مؤثر بر اساس توافقنامه‌های بین‌المللی تحت عنوان «رژیم کنترل فناوری موشکی^۳» با حمایت دولت و کنگره را در جهت کاهش آنچه که تهدید می‌خواند، مثمر ثمر معرفی می‌کند. از نظر هرمان، بازگرداندن ثبات بین‌المللی و اعتماد به رهبری آمریکا اهمیت توجه به این موضوع را بسیار حیاتی می‌سازد به گونه‌ای که نمی‌تواند تحت نگاه حزبی قرار گیرد (هرمن^۴، ۲۰۱۸).

۳-۳- راهبرد مکمل: (تضعیف ایران و مقاومت؛ تقویت متحدان آمریکا)

مرکز مطالعات راهبردی و بین‌المللی آمریکا با اذعان به اینکه غیر از قدرت منطقه‌ای ایران، توانایی‌های ایران برای تغییر معادله قدرت بر اساس قدرت موشکی مهم‌ترین نگرانی ایالات متحده در رقابت با ایران است، به بایدها و نبایدهای ایالات متحده در جهت مهار توانایی‌های موشکی ایران اشاره دارد که یکی از بایدهای این حوزه، تقویت قدرت متحدان منطقه‌ای آمریکا و تضعیف ایران و محور مقاومت است. کارشناسان مرکز مطالعات

۱. Pifer

۲. آرتور هرمان (Arthur L. Herman) از پژوهشگران ارشد مؤسسه هادسون است که در زمینه فلسفه سیاسی فعالیت داشته و معتقد است که پس از دوره گذار از تغییرات سریع جغرافیای سیاسی در قرن بیستم؛ جهان و بشریت مستعد پذیرش ایدئولوژی برای ایجاد نظم جهانی کامل‌تر است. از نظر وی ویژگی‌های تاریخی ایالات متحده شرایط مناسبی را برای نظم جهانی مهیا ساخت است.

۳. Missile Technology Control Regime (MTCR)

۴. Herman

راهبردی و بین‌المللی آمریکا بر این اعتقاد هستند که موارد زیر در دستیابی آمریکا به اهدافش موثر است:

- استقرار موشک‌های بین قاره‌ای (ICBMs) و موشک‌های ضد موشک (Aegis) در خلیج فارس؛
- استقرار نظام پیشرفته دفاع موشکی پاتریوت (Patriot ۱۰۴-MIM) در کشورهای عربی از جمله بحرین، مصر، اسرائیل، اردن، کویت و عربستان سعودی؛
- تمرکز بر شکاف‌های موجود در ساختار سیاسی ایران و بهره‌گیری از قدرت تحریم‌ها با هدف تغییر رفتار ایران (کوردسمن، ۲۰۱۱).
- گسترش چتر حمایتی آمریکا با استفاده از سلاح‌های متعارف و غیرمتعارف؛
- تحویل انواع هواپیماهای جنگنده پیشرفته به اعضای شورای همکاری خلیج فارس؛
- حفظ گزینه حمله نظامی علیه ایران؛
- حمایت از سیاست‌ها و اقدامات اسرائیل [رژیم صهیونیستی] حتی در صورت حمله متعارف و یا غیر متعارف علیه ایران (کوردسمن، ۲۰۱۲)؛
- حضور گسترده نظامی آمریکا در خلیج فارس؛
- ایجاد محدودیت برای فعالیت‌های موشکی ایران حتی در صورت عدم توانایی ایران در حوزه هسته‌ای (تاکن^۱، ۲۰۱۵)؛
- تقویت قدرت اسرائیل [رژیم صهیونیستی] به‌ویژه گنبد دفاع موشکی برای تقابل با انواع موشک‌ها و پرنده‌های نظامی (کراپسی^۲، ۲۰۱۴)؛

۱ . Toukan

۲ . Cropsey

- تأکید بر تهدید موشک‌های بالستیک ایران و تقویت همکاری‌های موشکی با متحدان در جهت ایجاد سپر مشترک دفاع موشکی و استقرار انواع موشک‌های پیشرفته در منطقه غرب آسیا و خلیج فارس (رز، ۲۰۱۸).

۴. بصیرت و امنیت دفاعی

شناخت نظام تفکر بازیگران مختلف نظام بین‌الملل به‌ویژه دشمنان نظام جمهوری اسلامی ایران و رصد اقدامات آنها درس‌های بزرگی را در حوزه‌های مختلف به‌خصوص در حوزه امنیت دفاعی در بر دارد. اشراف اطلاعاتی نسبت به طرح‌ها و اقدامات دشمنان، آینده‌نگری آنها و وضعیت موجود، افق روشن‌تری از شیوه اقدام و حرکت در چارچوب تقویت قدرت بازدارنده، مصمم و عزت‌آفرین را پیش‌روی تصمیم‌سازان و تصمیم‌گیران نظام قرار خواهد داد. تأکید امام‌خامنه‌ای (حفظه‌الله) بر تقابل با دشمنان در مرزهای آنها همانند تأکید امام علی علیه‌السلام بر شناخت و بازدارندگی پیش‌دستانه؛ یک راهبرد بازدارنده، ضد سیطره و تضعیف‌کننده برای دشمنان و سیاستی قدرت‌آفرین، آینده‌نگر، فرصت‌ساز و پیش‌برنده برای نظام ایران و امت اسلامی است. تقویت این خط سیر نیازمند توجه به نکات زیر است:

- اهمیت بیش از پیش پروژه‌های فضایی ایران و تقویت حضور در این سطح از قدرت بر اساس بهره‌گیری از انواع امکانات و تجهیزات و با تأکید بر دانش بومی؛
- تقویت نظام‌های مصون‌سازی و ارتقاء قابلیت‌های پنهان‌سازی برای انواع سلاح‌ها به‌ویژه قدرت موشکی و پهپادی؛
- تقویت و به‌کارگیری سلاح‌های جدید مانند سلاح‌های لیزری؛
- ایجاد شبکه رصد پدافندی و آفندی با گستره برون‌مرزی؛

- افزایش توانایی‌ها برای تقابل در فضا و خارج از جوّ بر اساس ایجاد شبکه اطلاعاتی فراجوّ بر مبنای به‌کارگیری قدرت ماهواره‌ای، لیزری، موشکی، پهپادی و نظام متنوع پدافندی و آفندی.

نتیجه‌گیری

مرور و بازخوانی دغدغه‌های فرازمانی و فرامکانی امام علی علیه‌السلام در خطبه راهبردی ۲۷ نهج‌البلاغه، تصویری کاملاً واقع‌گرایانه، هشدار دهنده و هدایت‌کننده را پیش روی امت اسلامی و همه آزادگان جهان قرار می‌دهد. امام علیه‌السلام در این خطبه برخورداری از تقوا، روحیه جهادی، شهادت‌طلبی، شجاعت، عملگرایی، تیزبینی، بصیرت، تدبیر، آرمان‌گرایی، واقع‌نگری، قدرت‌آفرینی، هدایتگری و مطیع‌حقیقت بودن را از خصایص انسان مومن و واقعی معرفی کرده که نتیجه آن سربلندی و عزت است. در واقع تأکید امام علی علیه‌السلام بر مفاهیم پیش‌گفته می‌تواند منجر به شکل‌گیری بصیرت و شناخت مسیر و تعهد به بایدها و نبایدها شود که شاکله و مبنای امنیت در همه حوزه‌ها به‌ویژه امنیت دفاعی را تشکیل می‌دهد.

مبتنی بر این افق راهبردی، مقام معظم رهبری (حفظه‌الله) همواره بر افزایش قدرت داخلی در حوزه‌های مختلف از جمله قدرت دفاعی - امنیتی با هدف ارتقای بازدارندگی، سیطره اطلاعاتی و راهبردی، تضعیف دشمنان و تقویت دوستان تأکید داشته‌اند. شناخت نظام تفکر دشمنان و تدبیر و اقدام در جهت خنثی‌سازی اهداف آنها از یک سو و ارتقای قدرت امت و نظام اسلامی براساس بهره‌گیری از دانش‌های نوین در سطوح و حوزه‌های مختلف از سوی دیگر، همواره از دغدغه‌های معظم‌له بوده است.

بنابراین، یکی از مهم‌ترین بنیان‌های پیدایش یک قدرت نوظهور منطقه‌ای و یا جهانی، میزان اقتدار و نفوذناپذیری نظام دفاعی و یا تهاجمی آن قدرت است. به اعتقاد کارشناسان مطالعات راهبردی آمریکا، جمهوری اسلامی ایران با بهره‌مندی از نظام دفاع نامتقارن در حوزه موشکی و هوافضا از جایگاه ویژه‌ای در منطقه غرب آسیا و خلیج فارس برخوردار

شده و توانسته است در زمینه ارائه «ضربه دوم» به پیشرفت‌های قابل توجهی دست یابد که این مهم می‌تواند در آینده تحولات منطقه‌ای و بین‌المللی نقشی تعیین‌کننده و بی‌بدیل ایفا کند. با توجه به این واقعیت که در افق راهبردی آمریکا، وجود یک قدرت تجدیدنظرطلب و مجهز به سلاح‌های پیشرفته و مستقل به‌عنوان یک تهدید امنیتی به‌شمار می‌آید، جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان بازیگری که منتقد سیاست‌های آمریکا و نظم بین‌المللی برگرفته شده از مرکزیت قدرت آمریکایی است، همواره به‌عنوان یک تهدید دائمی تلقی می‌شود. در این فرایند، تقابل با عوامل قدرت‌آفرین آن از جمله برنامه موشکی ایران، یک اصل بنیادین برای طراحان سیاست‌های راهبردی آمریکا است. بنابراین، در ارائه راهبردها همواره همزمان با تقویت قدرت خویش و متحدانشان در تلاش هستند تا قدرت محور مقاومت را به سمت اضمحلال پیش برند. مسلماً خنثی‌سازی این تهدیدات و افزایش امنیت پایدار و مطمئن در راهبرد تهاجم به عوامل ضعف دشمن یعنی ارتقاء قابلیت‌های داخلی در حوزه‌های مختلف به‌ویژه حوزه پدافندی - آفندی نهفته است.

در نتیجه باید تأکید کرد که بر اساس آینده‌نگری راهبردی امام علی علیه‌السلام در خطبه ۲۷ نهج‌البلاغه و همچنین آینده‌نگری راهبردی مقام معظم رهبری حضرت آیت‌الله امام‌خامنه‌ای (حفظه‌الله) در حوزه دفاعی و امنیتی، قدرت نامتقارن و ناهمتر از موشکی ج.ا.ایران از حساس‌ترین و اساسی‌ترین پایه‌های قدرت بازدارنده و امنیت محور برای نظام اسلامی و محور مقاومت است که باید بیش از پیش تقویت شود. در این چارچوب، یکی از پایه‌های این افزایش قدرت در عصری که به عصر فضا شهرت یافته است، بنیان نهادن شبکه دفاع فضایی خواهد بود. رصد اطلاعاتی و عملیاتی دشمن در عصر فضا نیازمند تجهیزات و راهبردهای فضاپایه است که استفاده از ابزارهای ماهواره‌ای، لیزری و موشکی را ضروری و حتی حیاتی می‌سازد.

فهرست منابع و مآخذ

الف. منابع فارسی

- بیانات در مراسم دانش‌آموختگی دانشجویان دانشگاه‌های افسری ارتش (۱۳۹۸/۸/۸).
ر.ک: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۴۳۸۶۶>
- گزیده‌ای از بیانات در دیدارهای خانواده‌های شهدای مدافع حرم (۱۳۹۷/۱۲/۲۲).
ر.ک: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۴۱۸۵۳>
- بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم (۱۳۹۵/۵/۱۱).
ر.ک: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۳۳۸۸۶>
- بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم (۱۳۹۴/۶/۱۸). ر.ک: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۳۰۷۱۶>
- بیانات در دیدار فرماندهان گردان‌های بسیج (۱۳۹۴/۹/۴). ر.ک: <http://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۳۱۵۱۹>
- رکابیان، رشید (۱۳۹۹)، مبانی قرآنی دیدگاه امام خمینی (ره) درباره آمریکا «شیطان بزرگ»، معرفت، سال بیست و نهم، شماره دوازدهم، پیاپی ۲۷۹، اسفند.
- مشیرزاده، حمیرا (۱۳۸۸)، تحول در نظریه‌های روابط بین‌الملل، چاپ چهارم، تهران: انتشارات سمت.

ب. منابع انگلیسی

- Cordesman, Anthony H. (November ۳۰, ۲۰۱۷). **The Other Side of the North Korean, Iranian, Hezbollah, and Yemeni Missile Threat**, Center for Strategic and International Studies (CSIS), Retrieve by: <https://www.csis.org/analysis/other-side-north-korean-iranian-hezbollah-and-yemeni-missile-threat>
- Cordesman, Anthony H. (December ۹, ۲۰۱۵). **Iran, Missiles, and Nuclear Weapons**, Center for Strategic and International Studies (CSIS), Retrieve by: <http://csis.org/publication/iran-missiles-and-nuclear-weapons>
- Cordesman, Anthony H & Toukan, Abdullah. (September ۱۰, ۲۰۱۲). **Analyzing the Impact of Preventive Strikes Against Iran's Nuclear Facilities**, Center for Strategic and International Studies (CSIS), Retrieve by: http://csis.org/files/publication/۱۲۰۹۰۶_Iran_US_Preventive_Strikes.pdf
- Cordesman, Anthony H. (April ۲۵, ۲۰۱۱). **U.S. And Iranian Strategic Competition**, Center for Strategic and International Studies (CSIS), Retrieve by: <https://www.csis.org/analysis/us-and-iranian-strategic-competition->

- Cropsey, Seth. (November ۲۴, ۲۰۱۴). **An Israeli Maritime Strategy Benefits the U.S.**, Hudson Institute, Retrieve by: <https://www.hudson.org/research/۱۴۳۶۰-an-israeli-maritime-strategy-benefits-the-u-s>
- **Defense Space Strategy (DSS)**. (June ۲۰۲۰). Retrieve by: https://media.defense.gov/۲۰۲۰/Jun/۱۷/۲۰۰۲۳۱۷۳۹۱/-/۱/۱/۲۰۲۰_DEFENSE_SPACE_STRATEGY_SUMMARY.PDF
- Ghadar, Fariborz. (February ۲۴, ۲۰۱۲). **Tit for Tat: Dealing with Iran**, Center for Strategic and International Studies (CSIS), Retrieve by: <https://www.csis.org/analysis/tit-tat-dealing-iran>
- Heinrichs, Rebecca L & Obering, Henry A. (January ۱۱, ۲۰۱۷). **Updated Missile Defense Policy Clears a Path for Trump to Expand Missile Defense**, Hudson Institute, Retrieve by: <https://www.hudson.org/research/۱۳۳۳۶-updated-missile-defense-policy-clears-a-path-for-trump-to-expand-missile-defense>
- Herman, Arthur. (November ۱۵, ۲۰۱۸). **A Divided America Finds Common Ground on Defense Technology**, Hudson Institute, Retrieve by: <https://www.hudson.org/research/۱۴۶۹۰-a-divided-america-finds-common-ground-on-defense-technology>
- Jones, Seth G & Bermudez Jr, Joseph S. (August ۵, ۲۰۱۹). **Iran's Threat to Saudi Critical Infrastructure: The Implications of U.S.-Iranian Escalation**, CSIS. Retrieve by: <https://www.csis.org/analysis/irans-threat-saudi-critical-infrastructure-implications-us-iranian-escalation>
- Karako, Thomas. (March ۳۱, ۲۰۱۶). **Missile Defense Project Newsletter - March ۲۰۱۶**, Center for Strategic and International Studies (CSIS), Retrieve by: <https://www.csis.org/analysis/missile-defense-project-newsletter-march-۲۰۱۶>
- Lobell, Steven E. (۲۲ December ۲۰۱۷). **Structural Realism/Offensive and Defensive Realism**, International Studies Association and Oxford University Press. Retrieve by: <https://oxfordre.com/internationalstudies/internationalstudies/view/۱۰,۱۰۹۳/acrefore/۹۷۸۰۱۹۰۸۴۶۶۲۶,۰۰۱,۰۰۱/acrefore-۹۷۸۰۱۹۰۸۴۶۶۲۶-e-۳۰۴>
- Pifer, Steven. (March ۳۰, ۲۰۱۵). **The limits of U.S. missile defense**, The Brookings Institution (MARKAZ), Retrieve by: <https://www.brookings.edu/opinions/the-limits-of-u-s-missile-defense>
- Rose, Frank A. (June ۲۰, ۲۰۱۸). **If Trump is serious about addressing the Iranian ballistic missile threat, he should enhance multilateral missile defense cooperation with Gulf states**, **The Brookings Institution (ORDER FROM CHAOS)**, Retrieve by: <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/۲۰۱۸/۰۶/۲۰/if-trump-is-serious-about-addressing-the-iranian-ballistic-missile-threat-he-should-enhance-multilateral-missile-defense-cooperation-with-gulf-states/>
- Toft, Peter & John J. Mearsheimer (۲۰۰۵, ۸). **An offensive realist between geopolitics and power**, Journal of International Relations and Development, Volume ۸, Number ۴. Retrieve by: <https://link.springer.com/content/pdf/۱۰,۱۰۵۷/palgrave.jird.۱۸۰۰۰۶۵.pdf>

- Toukan, Abdullah. (May ۴, ۲۰۱۵). **The Arab Gulf and the U.S. Strategic Partnership in Ballistic Missile Defense**, Center for Strategic and International Studies (CSIS), Retrieve by: <https://www.csis.org/analysis/arab-gulf-and-us-strategic-partnership-ballistic-missile-defense>